

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ СВОБОДИ РУХУ КАПІТАЛУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

СТРІЛЕЦЬ Богдан Васильович - кандидат юридичних наук, Волинський національний університет імені Лесі Українки, кафедра конституційного, адміністративного та міжнародного права (доцент)

<https://orcid.org/0000-0001-7043-7329>,

ЛИПІЙ Євгенія Анатоліївна - кандидат юридичних наук, Полтавський державний аграрний університет, кафедра підприємництва і права (доцент)

<https://orcid.org/0000-0001-9952-838X>

КАЛЬЯН Олександр Сергійович - кандидат юридичних наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет, кафедра підприємництва і права (професор)

<https://orcid.org/0000-0003-2345-3929>

УДК 341.1+341.24:346.543](4-6ЄС)(043.3)

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.56>

Досліджено особливості функціонування інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу в Європейському Союзі (далі – ЄС). Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу вказаного механізму в умовах нових геополітичних та економічних викликів.

Методологічну основу дослідження становить системний аналіз міжнародних договорів, правових актів ЄС, наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, практики діяльності інституцій ЄС. Застосовано формально-юридичний метод для визначення правового статусу інституцій, структурно-функціональний метод для розкриття їх взаємодії тощо.

Запропоновано визначення інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу як комплексу взаємодіючих інституцій ЄС та інших органів, функціональна діяльність яких спрямована на нормативне регулювання, контроль та забезпечення стабільності руху капіталу як всередині ЄС, так і у відносинах з третіми країнами.

Розкрито структуру інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу в ЄС. Встановлено, що його складовими є як загальні інституції ЄС (Європейська Комісія, Суд ЄС, Європейська Рада, Європейський Парламент,

Рада ЄС, Європейський центральний банк), так і інші органи, правовий статус яких визначено нормами первинного та/або вторинного права.

Виокремлено пріоритетну мету діяльності інституцій та органів ЄС у сфері регулювання свободи руху капіталу в сучасних умовах – захист капіталу та інвестицій від актуальних загроз, пов'язаних з ескалацією геополітичної напруженості, розвитком чутливих технологій (напівпровідники, штучний інтелект, квантові обчислення), поширенням криптоактивів, ризиками відмивання коштів та кібератаками.

Додатково обґрунтовано доцільність створення спеціалізованого постійного органу (Європейського комітету з іноземних інвестицій) для здійснення скринінгу іноземних інвестицій на рівні ЄС. Результати мають практичне значення для вдосконалення правового регулювання свободи руху капіталу в Україні в контексті активізації європейської інтеграції.

Ключові слова: свобода руху капіталу, інвестиції, інституції ЄС, штучний інтелект, криптоактиви, право ЄС, Суд ЄС.

Постановка проблеми

Вільний рух капіталу є однією із чотирьох фундаментальних свобод внутрішньо-

го ринку Європейського Союзу (далі – ЄС), безперерійна реалізація яких має вирішальне значення для його належного функціонування. На відміну від інших свобод, свобода руху капіталу має унікальний транскордонний вимір, оскільки поширюється не лише на держави-члени ЄС, а й на треті країни.

Після заснування Європейського економічного співтовариства вільний рух капіталу відігравав допоміжну роль щодо інших фундаментальних свобод. Повна лібералізація руху капіталу між державами-членами (з тимчасовими виключеннями для деяких держав) відбулася 1 липня 1990 року на підставі Директиви Ради 88/361/ЄЕС від 24 червня 1988 року щодо імплементації статті 67 Договору. Договір про ЄС (Маастрихтський договір) 1992 року (набрав чинності 1 листопада 1993 року) закріпив цю свободу на рівні первинного права та поширив її дію на треті країни.

В умовах зростаючої геополітичної напруженості та стрімких технологічних змін нагальною є потреба мобілізації зусиль інституцій (інститутів) ЄС для зміцнення економічної безпеки інтеграційного об'єднання, захисту фінансового ринку від зовнішніх загроз та забезпечення стабільності руху капіталу. Стратегічні документи, які стосуються економічної безпеки ЄС, визначають у якості пріоритетів, зокрема, зміцнення стійкості до шкідливих залежностей, контроль за іноземними інвестиціями, збереження лідерства у критичних технологіях, та захист даних

Ефективна реалізація цих пріоритетів безпосередньо залежить від злагодженої роботи інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу. Саме система інституцій та органів ЄС забезпечує практичне втілення правових норм, здійснює нагляд за фінансовим ринком та координує заходи щодо протидії новим викликам. У зв'язку з цим, дослідження структури, функцій та особливостей взаємодії елементів інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу набуває особливої актуальності для розуміння спроможності ЄС адаптуватися до сучасних геополітичних та економічних реалій.

Стан дослідження проблеми

Повноважень інституцій ЄС у сфері забезпечення свободи руху капіталу в ЄС торкалися у своїх працях зарубіжні науковці такі, як Дж. Бейсдоу, Н. Молоні, П. Палазов та Дж. Орга-Думітріу; окремі аспекти цього питання також вивчали вітчизняні вчені В. Завгородня, Т. Комарова, Є. Самойленко, Л. Фалалєєва, Д. Федорчук, І. Яновська та ін.

Проте, у вітчизняній та зарубіжній літературі відсутні комплексні дослідження теоретичних та практичних аспектів діяльності інституцій у сфері регулювання свободи руху капіталу в ЄС з урахуванням останніх змін у *acquis* ЄС та факторів сьогодення, таких як штучний інтелект (далі – ШІ), квантові технології, криптоактиви та їх нелегальне використання.

Забезпечення національної безпеки та конкурентоспроможності кожної держави – члена ЄС та ЄС в цілому, необхідність вдосконалення правових механізмів захисту прав інвесторів з огляду на вищезазначені ризики, а також активізація євроінтеграційного курсу України, обумовили актуальність обраної теми дослідження.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є аналіз інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу в ЄС з огляду на виклики сьогодення.

Для досягнення вказаної мети поставлені наступні завдання: розкрити правовий статус інституцій, які забезпечують правове регулювання та реалізацію свободи руху капіталу в ЄС; охарактеризувати ключові повноваження інших органів ЄС у сфері забезпечення свободи руху капіталу; проаналізувати діяльність інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу в ЄС з урахуванням нагальних проблем та викликів сьогодення.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна дослідження полягає у: запропонованому авторському визначенні інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу; розкритті специфіки цього інституційного механізму; додатко-

вому обґрунтуванні доцільності створення окремого спеціалізованого органу для скринінгу іноземних інвестицій як відповіді на сучасні виклики економічній безпеці ЄС; виокремленні пріоритетної мети діяльності інституцій та органів ЄС у сфері регулювання свободи руху капіталу в сучасних кризових умовах.

Виклад основного матеріалу

Договір про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) не містить чіткого визначення руху капіталу. Однак у своїй практиці Суд ЄС послідовно надав широке визначення руху капіталу¹. Відповідно до цієї практики рух капіталу охоплює багато операцій, зокрема: прямі іноземні інвестиції; інвестиції та покупки нерухомості; інвестиції в цінні папери (наприклад, в акції, облігації, векселі та пайові фонди); операції з цінними паперами на ринках капіталу, допуск цінних паперів до ринку капіталу; премії та платежі щодо страхування життя та кредиту; надання позик і кредитів та інші операції, в тому числі з особистим капіталом. Як правило, будь-які обмеження на рух капіталу між державами – членами ЄС та між державами-членами і країнами, що не входять до ЄС, заборонені (стаття 63 ДФЄС). Суд ЄС тлумачить термін «обмеження» як усі заходи, які можуть бути протиправними, а прикордонний рух капіталу менш привабливий [1, с. 16].

На сьогодні додержання та реалізацію свободи руху капіталу забезпечують ряд інституцій ЄС, які в своїй сукупності становлять інституційний механізм регулювання свободи руху капіталу. Елементами даного механізму є такі загальні інституції: Європейська Комісія (далі – Комісія ЄС), Суд ЄС, Європейська Рада, Європейський парламент, Рада ЄС, Європейський центральний банк, а також інші спеціальні органи²,

¹ Див.: Case C-446/04 Test Claimants in the FII Group Litigation (2006); Case C-222/97 Trummer and Mayer (п. 21 рішення від 16 березня 1999 р.); Case C-452/04 Fidium Finanz (2006) (п.42 рішення від 03 жовтня 2006 р.).

² Під органами в контексті дослідження маються на увазі «органи, служби та агенції» ЄС за змістом статті 9 Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору.

діяльність яких спрямована на правове регулювання інвестиційної діяльності, контроль фінансового ринку та забезпечення його стабільності. Правовий статус вказаних органів визначено нормами вторинного права. Інституційний механізм регулювання інвестиційної діяльності в частині цих спеціальних органів постійно змінюється і вдосконалюється.

Інституційний механізм регулювання свободи руху капіталу в ЄС поступово розширюється, так само доповнюються та розширюються і повноваження наднаціональних контролюючих органів.

Основну роль у ньому відіграють інституції ЄС, наділені повноваженнями ухвалювати юридично обов'язкові для держав – членів ЄС, їх громадян, юридичних осіб та інших органів ЄС рішення [2, с. 159].

У першу чергу, до таких інституцій відноситься *Комісія ЄС*, яка володіє значним обсягом повноважень. Її іменують головним «захисником» («policy entrepreneur» [3, с. 18]) компетенції ЄС, в тому числі, у сфері свободи руху капіталу.

На підставі аналізу ст. 17 ДЄС [4] можна виокремити наступні напрямки діяльності Комісії ЄС, *inter alia*: обстоювання загальних інтересів ЄС, забезпечення виконання та контроль за виконанням права ЄС, законодавча ініціатива, щорічне та багаторічне планування діяльності інтеграційного об'єднання, а також представництво ЄС у зовнішніх відносинах (за винятком сфери спільної зовнішньої та безпекової політики та ін.) [2, с. 59].

Ця інституція наділена широкими повноваженнями у сфері збору інформації та здійснення контролю. Держави-члени зобов'язані надавати йому вичерпні відомості щодо цілої низки заходів і дій, зокрема транспозиції директив у національне законодавство, надання державної допомоги тощо. Крім того, Комісія ЄС має повноваження ініціювати провадження проти держав-членів, не виконують зобов'язання за установчими договорами ЄС, зокрема через «провадження щодо забезпечення примусового виконання зобов'язань»³ («infringement

³ Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: монографія. Х. : Право, 2010. С. 90–121.

procedure”) відповідно до статей 258–260 ДФЄС [4].

Так, у 2024 році Комісія ЄС вирішила розпочати вказану процедуру, надіславши офіційне попередження Іспанії (INFR(2024)4021) за невизначення компетентних органів для забезпечення дотримання Регламенту (ЄС) № 260/2012 (т. зв. Регламент SEPA) органами державної влади, оскільки у цій державі-члені були відсутні компетентні органи для розгляду випадків порушення вказаного Регламенту органами державної влади, які відмовляються здійснювати або приймати платежі (прямі дебетні або кредитні перекази) на/з платіжних рахунків, відкритих в іншій державі-члені. Це є незаконною практикою, також відомою як «дискримінація за IBAN» [5].

У 2025 році Комісія ЄС прийняла рішення про порушення вищезазначеної процедури, надіславши Італії офіційне повідомлення (INFR(2025)2152) за невиконання вимог Регламенту Ради (ЄС) № 1024/2013 від 15 жовтня 2013 року про покладення на Європейський центральний банк конкретних завдань щодо політики, пов'язаної з пруденційним наглядом за кредитними установами, Директиви 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних установ та пруденційний нагляд за кредитними установами та інвестиційними фірмами, а також статей 49 і 63 ДФЄС. Комісія ЄС висловила занепокоєння щодо так званого законодавства про «золоті повноваження» (“golden power”), а саме Законодавчого декрету 21/2012, із змінами та доповненнями, внесеними у 2021 та 2022 роках, яке надає італійському уряду широкі повноваження переглядати, блокувати або встановлювати умови для корпоративних транзакцій у банківському секторі. Хоча це законодавство має на меті захист національної безпеки та громадського порядку, його застосування італійськими органами влади створює ризик необґрунтованого втручання з економічних міркувань, що порушує принципи свободи заснування та вільного руху капіталу [6].

У 2018 р. Суд ЄС виніс два рішення щодо позовів, поданих Комісією проти Франції та

Бельгії за порушення свободи вільного руху капіталу у сфері прямого оподаткування. У першій справі (C-416/17) Суд вирішив, що Франція не виконала своїх зобов'язань за статтями 49 і 63 ДФЄС, не забезпечивши недискримінаційного застосування механізму уникнення подвійного економічного оподаткування дивідендів і відмовившись урахувати (у межах власних податкових повноважень) податок, сплачений дочірньою компанією-нерезидентом на прибуток, що лежить в основі перерозподілених дивідендів, що призводило до різного підходу залежно від того, в якій державі знаходилася компанія в ланцюгу участі [7].

У другій справі (C-110/17) Суд ЄС заявив, що Бельгія не виконала своїх зобов'язань, зберігши положення, згідно з якими дохід бельгійських платників податків від оренди іноземної нерухомості розраховується на основі фактичної вартості оренди, тоді як для майна, розташованого в Бельгії, він базується на кадастровій вартості, тобто розраховується на основі опису майна та оцінки. Це означає, що Бельгія не виконала своїх зобов'язань щодо, в тому числі, вільного руху капіталу (стаття 63 ДФЄС) [8]. Позов було подано до Суду ЄС у межах процедури за статтею 258 ДФЄС після тривалої досудової стадії (лист-повідомлення, вмотивований висновок тощо); при цьому Комісія ЄС тимчасово призупиняла провадження у зв'язку з розглядом суміжного питання в порядку преюдиціального запиту (справа C-489/13 Verest and Gerards), а після цього – відновила та довела справу до суду.

Слід відзначити, що як на рівні ЄС загалом, так і на рівні його держав-членів послідовно розвиваються та інституціоналізуються механізми перевірки (скринінгу) зовнішніх інвестицій, у межах яких Комісія ЄС відіграє ключову координаційну роль. Такий розвиток зумовлений потребою ідентифікації та мінімізації ризиків, які окремі іноземні інвестиції можуть становити для безпеки та/або громадського порядку. У цьому контексті 19 березня 2019 року Європейський Парламент та Рада ЄС ухвалили Регламент (ЄС) 2019/452 [9], яким запроваджено загальносоюзну рамку для скринінгу прямих іноземних інвестицій у ЄС (далі – Регламент

про скринінг інвестицій); зазначений регламент набрав чинності 10 квітня 2019 р. та застосовується з 11 жовтня 2020 р. Відповідна рамка спрямована на те, щоб підтримати держави-члени та Комісію ЄС у виявленні потенційних ризиків і забезпечити більш узгоджене реагування на них.

Рамки ЄС щодо скринінгу прямих іноземних інвестицій не замінюють національні механізми держав-членів і не встановлює «єдиного» скринінгу на рівні ЄС; їх призначення полягає у координації та взаємодії між національними органами. Станом на кінець 2024 року відповідне національне законодавство діяло у 24 державах-членах ЄС [10]. Регламент про скринінг інвестицій передбачає механізм співпраці, в межах якого держави-члени та Комісія ЄС обмінюються інформацією про прямі іноземні інвестиції, що можуть вплинути на безпеку або громадський порядок. За змістом ст. 6 цього Регламенту, держави-члени повинні якомога швидше повідомляти Комісію ЄС та інші держави-члени про будь-які прямі іноземні інвестиції на їхній території, що проходять скринінг. за наявності підстав держави можуть висловлювати коментарі, при цьому Комісія ЄС має право надавати висновок щодо відповідної інвестиції [9].

24 січня 2024 року Комісія ЄС представила пакет із п'яти ініціатив з посилення економічної безпеки ЄС в умовах зростання геополітичної напруженості та швидких технологічних змін. Однією з ініціатив стала пропозиція оновити рамки скринінгу іноземних інвестицій для кращого захисту безпеки та громадського порядку ЄС; вона ґрунтувалася на практиці розгляду понад 1 200 транзакцій у межах чинного Регламенту про скринінг інвестицій, а також на власній оцінці Комісії та висновках Європейського суду аудиторів. 11 грудня 2025 року міжінституційні переговори були завершені в Брюсселі, і досягнуто попередньої політичної домовленості між Європейським Парламентом, Радою та Комісією ЄС щодо нового регламенту. Мета домовленості – зробити систему скринінгу більш ефективною для держав-членів і більш передбачуваною для інвесторів, забезпечивши здатність ЄС краще виявляти та колективно реагувати на ри-

зики, пов'язані з іноземними інвестиціями у контексті безпеки та громадського порядку. Ключові зміни охоплюють: обов'язкове існування національних механізмів скринінгу в усіх державах-членах ЄС із більш уніфікованими правилами та строками; мінімальне спільне секторне охоплення для перевірки інвестицій у чутливі/стратегічні сфери; розширення контролю над непрямим іноземним впливом, включно з внутрішньоєвропейськими інвестиціями, якщо інвестор контролюється суб'єктами з третіх країн; удосконалення механізмів співпраці, зокрема щодо неповідомлених інвестицій; а також цифрові інструменти ЄС – онлайн-портал подання інформації та спільна база даних для національних органів із відомостями про повідомлені справи та результати скринінгу. Водночас новий регламент забезпечує лише мінімально необхідні правила: держави-члени ЄС можуть зберігати або розвивати власні системи скринінгу, за умови дотримання встановлених стандартів [11]. Таким чином, запропоноване посилення скринінгу прямих іноземних інвестицій відображає еволюцію підходу ЄС до свободи руху капіталу в бік моделі відкритості із запобіжними механізмами, коли лібералізація поєднується з інструментами захисту безпеки та громадського порядку. В цьому контексті Й. де Кок висловив думку про те, що «інституціоналізація винятку щодо безпеки створює винятковий стан в інвестиційному праві, що створює значні виклики для правової визначеності та верховенства права» [12].

Ще до проведення міжінституційних переговорів, виконуючи свою роботу в напрямку удосконалення механізмів перевірки іноземних інвестицій, 15 січня 2025 р. Комісія ЄС видала Рекомендацію (ЄС) 2025/63 [13], закликаючи держави-члени ЄС запровадити механізми перевірки зовнішніх інвестицій у певних секторах (напівпровідники, ШІ та квантові технології). Це ключовий фактор міжнародної конкурентоспроможності країн. Багато з цих технологій не лише вважаються критично важливими для національної безпеки, а й розглядаються багатьма урядами як вирішальні для забезпечення конкурентоспроможності. Однак, ці

сфери вважаються високоризиковими щодо витоку технологій, які можуть посилити військові та розвідувальні можливості суб'єктів, що можуть використовувати ці технології для порушення міжнародного миру та безпеки. Рекомендація визначає вищезазначені сектори як найбільш критичні, що вимагає відповідних дій держав-членів ЄС.

Цей вектор розвитку став результатом оприлюднення ЄС Європейської стратегії економічної безпеки у червні 2023 року та подальшого її розвитку через пакет ініціатив Комісії ЄС. Цей документ став ключовою ініціативою Комісії ЄС щодо усунення вразливостей у стратегії національної безпеки ЄС в світлі ескалації геополітичної напруженості, поточного стану значної глобальної економічної інтеграції та розвитку чутливих технологій. У ньому було констатовано, що лише доповнюючи традиційні підходи до національної безпеки новими заходами щодо захисту нашої економічної безпеки, ЄС може забезпечити процвітання, суверенітет та безпеку в сучасну епоху. Також було задекларовано рух до кількох цілей, включаючи оцінку потреби в механізмі огляду зовнішніх інвестицій ЄС [14, 15].

Отже, Комісія ЄС має широкі повноваження як у регулюванні, так і в забезпеченні дотримання свободи руху капіталу та активно реалізує їх з урахуванням викликів сьогодення.

Рада ЄС має значний обсяг повноважень з питань регулювання свободи руху капіталу. У ч. 1 ст. 16 ДЄС визначено, що спільно з Європейським Парламентом Рада ЄС здійснює законодавчу і бюджетну функції. Відповідно до ч. 6 ст. 16 ДЄС, Рада ЄС засідає в різних формах, перелік яких ухвалюється нею відповідно до ст. 236 ДФЄС [4]. Для реалізації завдань у сфері економічної політики, оподаткування, фінансових ринків і руху капіталу, а також у частині економічних відносин інтеграційного об'єднання із третіми країнами, Рада ЄС здійснює свої функції через Раду з економічних і фінансових питань (далі – ЕКОФІН). Засідання ЕКОФІН, як правило, проводяться щомісяця. До її компетенції належать, зокрема, підготовка щорічного бюджету ЄС та опрацювання правових і практичних питань функціонування

єдиної валюти – євро. Крім того, ЕКОФІН координує економічну політику держав-членів, сприяє конвергенції їх економічної діяльності та здійснює нагляд за бюджетною політикою [2, с. 160]. Отже, через законодавчі й бюджетні повноваження Ради ЄС та інституційну роль ЕКОФІН у координації економічної й бюджетної політики держав-членів забезпечується ключовий вплив цієї інституції на формування та практичну реалізацію режиму свободи руху капіталу в ЄС.

Європейський Парламент регулює рух капіталу за допомогою ухвалення нормативних актів в рамках здійснення законодавчої функції разом із Радою ЄС (ч. 1 ст. 14 ДЄС) [4]. При Європейському Парламенті функціонує Комітет з економічної та грошової політики. Він відповідає за питання Економічного і валютного союзу, регулювання свободи руху капіталу та платежів, оподаткування та ін. Комітет посідає центральне місце в роботі Європейського Парламенту в цих та інших напрямках: він формує порядок денний у взаємодії з Комісією ЄС через власні ініціативні доповіді, виступає співзаконодавцем разом із Радою ЄС під час ухвалення відповідних законодавчих актів, а також здійснює публічний парламентський контроль [16].

Важливу роль у забезпеченні свободи руху капіталу в ЄС відіграє *Суд ЄС*. Його роль в цьому контексті зводиться передусім до таких напрямів: по-перше, Суд ЄС є судовим органом інтеграційного об'єднання, на який покладено обов'язок забезпечувати дотримання законодавства у тлумаченні та застосуванні установчих договорів (ч. 1, ст. 19 ДЄС) [4]. Зокрема, у справі *Test Claimants in the FII Group Litigation v Commissioners of Inland Revenue (C-446/04)* Суд, розмежовуючи сфери застосування свободи руху капіталу та свободи заснування, окреслив підхід до визначення меж прямих інвестицій (зокрема через критерій участі, що дає змогу здійснювати визначальний вплив на діяльність компанії) [17]. По-друге, Суд ЄС здійснює судовий контроль (перевірку законності) актів інституцій ЄС: він переглядає правомірність законодавчих актів, актів Ради ЄС, Комісії ЄС, Європейського Парламенту (а також інших органів, служб та агенцій ЄС), які породжують правові наслідки

для третіх осіб. По-третє, Суд забезпечує єдність тлумачення права ЄС через інститут попередніх або преюдиційних рішень (ст. 267 ДФЄС), що має практичне значення для однакового застосування норм про свободу руху капіталу, межі допустимих обмежень і критерії їх пропорційності в усіх державах-членах. По-четверте, у межах проваджень про невиконання зобов'язань державами-членами (статті 258–260 ДФЄС) Суд відіграє ключову роль у примусовому забезпеченні дотримання права ЄС, зокрема й у важливих для свободи руху капіталу сферах (пряме оподаткування, фінансові ринки, обмежувальні заходи тощо).

Забезпечення свободи руху капіталу опосередковано є повноваженням *Європейського центрального банку*. Ця інституція наділена консультативними повноваженнями, пов'язаними з моніторингом та здійсненням нагляду за функціонуванням фінансового ринку, що, безумовно, впливає на рух капіталу [2, с. 160]. Окремо слід підкреслити, що участь Європейського центрального банку у забезпеченні стабільності платіжних систем і банківського сектору (у тому числі в межах наглядових механізмів у євросоні) сприяє зниженню системних ризиків та усуненню практичних бар'єрів для переміщення капіталу в межах внутрішнього ринку ЄС.

Перейдемо до аналізу інших органів ЄС в інституційному механізмі регулювання свободи руху капіталу.

Європейський інвестиційний банк, за змістом ст. 308 ДФЄС має правосуб'єктність, а його учасниками є держави-члени ЄС. У ч. 1 ст. 309 ДФЄС вказано, що завданням Європейського інвестиційного банку є сприяння збалансованому та стабільному розвитку внутрішнього ринку в інтересах ЄС, використовуючи ринок капіталу та власні ресурси. Для цих цілей банк, діючи на неприбутковій основі, надає позики та гарантії у визначених сферах [4]. Європейський інвестиційний банк суттєво відрізняється від комерційних банків в тому, що в основу його діяльності покладені цілі політики ЄС, а також він працює на некомерційній основі. Для досягнення своїх цілей банк є фінансово автономним та залучає основну частину своїх кредитних ресурсів на між-

народних ринках капіталу шляхом випуску облігацій [18]. Україна з 2004 року працює з Європейським інвестиційним банком над створенням нормативно-правової бази з метою залучення його ресурсів для реалізації інфраструктурних, енергетичних, екологічних та інших інвестиційних проектів. Станом на 1 жовтня 2024 р. загальний обсяг фінансових ресурсів, наданих ЄІБ в Україні, як у державному, так і в приватному секторах, становив понад 7,5 млрд євро [19].

На початку 2025 року Україна та Європейський інвестиційний банк підписали угоду за програмою JASPERS для прискорення реалізації інвестиційних проектів. JASPERS (Joint Assistance to Support Projects in European Regions – Спільна допомога для підтримки проектів у європейських регіонах) – це консультативна програма Європейського інвестиційного банку та Комісії ЄС, яка допомагає країнам розробляти високоякісні інвестиційні проекти. Угода передбачає залучення групи експертів для підтримки реалізації інвестицій ЄІБ в Україні через механізм фінансування в Україні. Експерти допоможуть прискорити підготовку та реалізацію критичних проектів. Першочергова увага буде зосереджена на секторах енергетики, транспорту та соціального житла з планами розширення на інші сфери, включаючи реформу управління державними інвестиціями [20].

Відповідно до статті 134 ДФЄС, з метою сприяння координації політики держав-членів у повному обсязі, необхідному для функціонування внутрішнього ринку, створено Економічно-фінансовий комітет [4]. До основних завдань Комітету, зокрема, належить: моніторинг економічної та фінансової ситуації в державах-членах та в ЄС та регулярне інформування про неї Ради ЄС і Комісії ЄС, у тому числі з питань фінансових відносин із третіми країнами та міжнародними інституціями; сприяння підготовці роботи Ради ЄС у відповідних сферах, а також виконання дорадчих і підготовчих доручень, покладених на нього Радою; проведення щонайменше раз на рік оцінювання стану руху капіталу та свободи платежів, що впливає із застосування установчих договорів і актів, ухвалених Радою ЄС. Таке оцінювання охо-

плює всі заходи, пов'язані з рухом капіталу та платежами, а його результати Комітет доводить до відома Комісії та Ради ЄС [2, с. 160]. Отже, Економічно-фінансовий комітет є важливою ланкою інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу в ЄС, забезпечуючи системний моніторинг і щорічну оцінку стану руху капіталу та платежів. Через підготовчу й дорадчу роботу для Ради ЄС і Комісії ЄС він сприяє узгодженості рішень та своєчасному реагуванню на ризики й дисбаланси у відповідній сфері.

У рамках процесу Ламфалуссі (підходу до розробки *acquis* ЄС у сфері фінансових послуг, розробленого у березні 2001 р.) Комісією ЄС було створено Європейський комітет з цінних паперів. Він підпорядкований Комісії ЄС і переважно скликається раз на місяць. Комітет наділений консультативними повноваженнями, надаючи допомогу Комісії ЄС в реалізації заходів стосовно відповідних директив ЄС, а також надає консультації з питань політики у сфері цінних паперів [21, с. 81]. У контексті інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу в ЄС діяльність цього органу має прикладне значення, оскільки сприяє уніфікації та технічній деталізації правил функціонування ринків цінних паперів на внутрішньому ринку. Така узгодженість знижує транзакційні бар'єри для транскордонних інвестицій, тим самим підтримуючи реалізацію свободи руху капіталу.

На підставі Регламенту 1095/2010 Європейського Парламенту та Ради 24 листопада 2010 р. створено Європейське управління з цінних паперів та ринків [22]. Як зазначає Н. Молоні, цей орган виник як впливовий актор, забезпечивши певний ступінь наглядової координації, розробивши низку актів «м'якого права» [23, с. 521]. До ключових цілей діяльності Європейського управління з цінних паперів та ринків за змістом ч. 5 ст. 1 вищезгаданого Регламенту 1095/2010, віднесено: покращення функціонування внутрішнього ринку, а саме законне, дієве та системне регулювання і нагляд; забезпечення цілісності, прозорості, ефективності та належного функціонування фінансових ринків: зміцнення міжнародного співробітництва наглядових органів; забезпечення належного регулювання і контролю за ін-

вестиційними ризиками; покращення захисту прав споживачів [22].

На сьогоднішній день, основна увага усіх інституцій та органів ЄС, у тому числі, Європейського управління з цінних паперів та ринків, зосереджена на розробці механізмів захисту капіталу від актуальних загроз.

Відмивання грошей є основною злочинною діяльністю, пов'язаною з незаконним використанням криптовалют (криптоактивів – за термінологією відповідно до положень права ЄС). Зріс обсяг незаконних криптовалютних транзакцій 2022 року до історичного максимуму в 20,1 мільярда доларів. Порівняно з 2022 роком діяльність у сфері криптовалют, пов'язана з незаконними діями, подвоїлася порівняно з попереднім роком – з 0,12% у 2021 році до 0,24% у 2022 році. Потреба в жорсткому регулюванні для запобігання незаконній діяльності, наприклад відмивання коштів і фінансування тероризму, а також для захисту споживачів від шахрайства та хакерства є надзвичайно важливою проблемою сьогодення [24].

У 2023 році у ЄС було прийнято Регламент (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів [25] завдяки чому інтеграційне об'єднання стало першою великою юрисдикцією в світі, яка створила комплексну нормативно-правову базу для криптоактивів. Загалом регламент містить більше 30 різних мандатів для делегованих актів, регуляторних технічних стандартів та імплементаційних технічних стандартів. Проекти відповідних актів розроблялися європейськими наглядовими органами, зокрема Європейським управлінням з цінних паперів та ринків і Європейським банківським управлінням переважно у 2024 році, після чого значну частину з них Комісія ЄС ухвалила⁴ у формі делегованих та/або імплементаційних актів [26].

⁴ Див.: Implementing and Delegated Acts on Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937 (Text with EEA relevance). URL: https://finance.ec.europa.eu/document/download/fa4efd47-5f1b-4569-b6ea-bd5dfbf2a9ac_en?filename=mica-level-2-measures-full_en.pdf

Регламент (ЄС) 2023/1114 є частиною «пакета цифрових фінансів ЄС», який спрямований на підтримку майбутнього потенціалу цифрових фінансів з точки зору інновацій та конкуренції, одночасно зменшуючи пов'язані з цим ризики. Він застосовується до криптоактивів, які не регулюються чинним законодавством про фінансові послуги, таким як Директива Європейського Парламенту та Ради 2014/65/ЄС від 15 травня 2014 р. про ринки фінансових інструментів [27].

10 квітня 2024 р. Європейське управління з цінних паперів та ринків опублікувало розширений звіт «Криптоактиви: ринкові структури та актуальність для ЄС», у якому пропонується комплексний аналіз тенденцій на вторинних ринках криптоактивів. У статті міститься уявлення про розуміння регулятором торгівлі криптовалютами, порівняння ринків криптовалют із традиційними фінансовими ринками та основні сфери ризиків для споживачів, а також ринкову та фінансову стабільність. Зміст звіту призначений для підтримки імплементації Регламенту ЄС 1114/2023 про ринки криптоактивів [28].

Європейське банківське управління, Європейське управління страхування і пенсій, Європейський комітет з цінних паперів і ринків спільно формують *Європейські контрольні органи* [21, с. 83]. Вони діють на основі схожих за структурою регламентів 1093/2010, 1095/2010 і 1094/2010 [29].

Відповідно до Регламенту 1092/2010 Європейського Парламенту та Ради від 24 листопада 2010 р. [30] засновано консультативно-аналітичний орган – *Європейську раду по системним ризикам* (European Systemic Risk Board, далі – ЄРСР). ЄРСР здійснює нагляд за всією фінансовою системою ЄС. Окрім того, ЄРСР робить свій внесок у стримування системних ризиків і запобігання фінансовим кризам за допомогою свого макропруденційного нагляду. Це забезпечує безперебійне функціонування внутрішнього ринку ЄС, надає можливість фінансового сектору робити постійний внесок в економічне зростання. ЄРСР уповноважена видавати попередження та рекомендації, які можуть бути адресовані, зокрема, ЄС в цілому, державам-членам, європейським наглядовим органам

або національним компетентним органам. Цей орган здійснює моніторинг виконання рекомендованих заходів на основі принципу «виконуй або поясни» [31].

28 листопада 2024 р. Генеральна рада ЄРСР провела своє 56-е чергове засідання. На своєму засіданні вона дійшла висновку, що загалом ризики для фінансової стабільності в ЄС зросли за останній період на тлі високої політичної невизначеності та підвищеної геополітичної напруженості. Також було зазначено наступне. Посилюються ризики для фінансової стабільності ЄС через нові торговельні обмеження, ескалацію збройної агресії РФ проти України та загострення конфлікту на Близькому Сході. Паралельно зростає вплив кібератак і гібридних загроз, що може підвищити макроекономічні, кредитні та ринкові ризики, посилити волатильність фінансових ринків і сировинних цін та спричинити балансовий стрес насамперед для компаній і держав. Генеральна рада також попередила про можливі різкі коригування на світових ринках і потребу уважно стежити за завищеними оцінками окремих активів (акцій США, криптоактивів, високодохідного боргу). Вона наголосила, що пом'якшення регулювання поза ЄС може стимулювати надмірне прийняття ризику банками й небанківськими установами, зокрема у сфері криптоактивів; у відповідь ЄС має посилювати стійкість фінансової системи, зберігати високі наглядові стандарти та покращувати збір даних і координацію регуляторів щодо кіберризиків, включно з ризиками концентрації у сторонніх провайдерів [32]. У розвиток наведених оцінок Генеральна рада ЄРСР на 60-му засіданні 20 листопада 2025 року констатувала, що ризики фінансової стабільності в ЄС залишаються підвищеними на тлі зростання вразливостей фінансових ринків. Окремо було обговорено вразливості небанківського фінансового сектору (непрозорість, дисбаланси ліквідності у приватних ринках та хедж-фондах), які можуть посилювати негативну ринкову динаміку через вимушені продажі активів; водночас останні події на крипторинках підтвердили занепокоєння Генеральної ради щодо оцінок і якості корпоративного управління у

цьому сегменті. Разом із тим було відзначено стійкість фінансової системи ЄС, підтверджену результатами загальноєвропейських стрес-тестів [33].

Таким чином, ЄРСР є важливою складовою інституційного механізму регулювання та забезпечення свободи руху капіталу в ЄС, оскільки через макропруденційний нагляд і систему попереджень/рекомендацій підтримує фінансову стабільність як передумову довіри та безперервності транскордонних потоків капіталу у ЄС. У такий спосіб її діяльність знижує системні ризики, запобігає фрагментації фінансових ринків і сприяє ефективному функціонуванню внутрішнього ринку інтеграційного об'єднання в частині капіталу та платежів.

Важливим новим елементом інституційного механізму забезпечення доброчесності транскордонних потоків капіталу в ЄС є Управління з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Anti-Money Laundering Authority – AMLA), засноване Регламентом (ЄС) 2024/1620 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2024 року про створення Управління з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму [34] як децентралізована агенція і центральна ланка реформи системи протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. Управління покликане підвищити узгодженість і якість нагляду за дотриманням вимог щодо протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму в ЄС. Це досягатиметься шляхом конвергенції наглядових практик, координації компетентних органів і підрозділів фінансової розвідки, а також – у фінансовому секторі – через здійснення прямого нагляду за високоризиковими суб'єктами з транскордонною діяльністю та застосування наглядових заходів і санкцій у межах свого мандата. Інституційно діяльність цього управління посилює здатність ЄС одночасно підтримувати відкритість руху капіталу та мінімізувати ризики його використання для відмивання коштів і фінансування тероризму.

У науковій літературі вже доволі довгий час епізодично обґрунтовується потреба посилення наднаціонального компонента скринінгу іноземних інвестицій у ЄС шля-

хом створення спеціалізованого органу. Зокрема, Ф. Ді Бенедетто запропонував модель Європейського комітету з іноземних інвестицій як більш інституціоналізовану альтернативу суто координаційній рамці, акцентуючи на потребі єдиного аналітичного центру та узгодженого підходу до ризиків безпеки й громадського порядку [35]. Т. Х. Моран підтримує концепцію органу на рівні ЄС з вузьким фокусом на безпекові ризики, аби мінімізувати ризик перетворення скринінгу на прихований протекціонізм [36]. Важливо, що схожий підхід відобразився й у політичних позиціях: Європейський парламент ще у 2012 році закликав Комісію ЄС та держави-члени створити орган, наділений повноваженнями щодо попередньої (*ex ante*) оцінки іноземних стратегічних інвестицій, з метою отримання чіткого уявлення про підприємства, які здійснюють діяльність та інвестують на території ЄС, а також регулярного звітування перед Парламентом [37].

На нашу думку, у зв'язку із виявленими обмеженнями чинної моделі скринінгу, інституціоналізація останнього у формі постійного органу логічно відповідає рекомендаціям про підвищення ефективності системи. Також його створення може зменшити ризик непропорційних/неузгоджених заходів, оскільки такий орган має сформува-ти єдині методики оцінки ступенів ризику та підходи до пропорційності (без підміни національних повноважень). Наостанок, комітет може стати центром для виявлення неповідомлених інвестицій, обміну інформацією та ведення описаних вище інструментів (онлайн-портал подання інформації та спільна база даних), які і так передбачаються ініціативами з посилення економічної безпеки ЄС. Тому створення Європейського комітету з іноземних інвестицій, безумовно, відіграватиме значну роль у регулюванні свободи руху капіталу.

Важливим елементом контрольного механізму у сфері свободи руху капіталу є також регулятори держав-членів ЄС. Відповідно до ст. 67 Директиви 2014/65/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 15 травня 2014 р. «Про ринки фінансових інструментів», компетентні органи, що

здійснюють нагляд за наданням інвестиційних послуг або веденням інвестиційної діяльності, повинні призначатися державою – членом ЄС, при цьому компетентні органи повинні бути державними органами. Крім цього, кожна держава-член має повідомляти ЄУЦПР і компетентні органи в інших державах-членах про компетентних органи в цій державі-члені, які є відповідальними за виконання обов'язків, передбачених положеннями Директиви [38].

Насамкінець слід зазначити, що наведений у статті перелік інституцій та інших органів, окреслення їхніх повноважень стосовно регулювання і забезпечення свободи руху капіталу не є виключним, оскільки інституційний механізм у цій сфері має багаторівневий характер і охоплює також органи та інструменти, пов'язані із забезпеченням фінансової стабільності, нагляду за фінансовими ринками тощо, наприклад, Єдиний наглядовий механізм (Single Supervisory Mechanism) у банківській сфері, Єдину раду з врегулювання (Single Resolution Board) та ін. Також варто відзначити Єврогрупу (наради міністрів економіки і фінансів країн, які прийняли євро як єдину валюту) як ключовий форум для координації економічної політики в межах єврозони. Відповідно, подальший аналіз вказаних елементів і практики їх взаємодії є перспективним напрямом подальшого дослідження.

Висновки

У результаті проведеного дослідження інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу в ЄС з огляду на виклики сьогодення сформульовано такі висновки.

Інституційний механізм регулювання свободи руху капіталу можна визначити як комплекс взаємодіючих інституцій ЄС та інших органів, функціональна діяльність яких спрямована на нормативне регулювання, контроль та забезпечення стабільності руху капіталу як всередині ЄС, так і у відносинах з третіми країнами.

Елементами інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу в ЄС є: Комісія ЄС, Суд ЄС, Європейська Рада, Європейський парламент, Рада ЄС, Європейський центральний банк як загальні інсти-

туції ЄС, а також органи, правовий статус яких визначено нормами первинного та/або вторинного права. Специфіка цього механізму полягає у його динамічності – о він поступово розширюється, а повноваження наднаціональних контролюючих органів доповнюються у відповідь на нові регуляторні потреби.

Важливу роль в інституційному механізмі відіграє Комісія ЄС, у діяльності якої поєднуються нормотворчі, контрольні та координаційні функції. Вона здійснює моніторинг дотримання свободи руху капіталу державами-членами, ініціює процедури щодо порушення права ЄС, а також формує стратегічні ініціативи у сфері економічної безпеки, включаючи вдосконалення рамок скринінгу іноземних інвестицій. Суд ЄС виконує, зокрема, функцію судового контролю та тлумачення норм щодо свободи руху капіталу, забезпечуючи їх однакове застосування.

Пріоритетна мета діяльності інституцій та органів ЄС у сфері регулювання свободи руху капіталу в сучасних умовах, на нашу думку, полягає у захисті капіталу та інвестицій від актуальних загроз, пов'язаних з ескалацією геополітичної напруженості, розвитком чутливих технологій (напівпровідники, штучний інтелект, квантові обчислення), поширенням криптоактивів, ризиками відмивання коштів та кібератаками. Прийняття Регламенту (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів, створення Управління з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, обговорення оновлення рамок скринінгу іноземних інвестицій та розробка Стратегії економічної безпеки ЄС засвідчують активну організаційно-правову та інституційну адаптацію до цих викликів.

Додатково обґрунтовано доцільність створення спеціалізованого постійного органу (Європейського комітету з іноземних інвестицій) для здійснення скринінгу іноземних інвестицій на рівні ЄС. Такий орган здатний сформувати єдині методики оцінки ризиків, забезпечити пропорційність і узгодженість заходів держав-членів, стати центром для обміну інформацією та виявлення

неповідомлених інвестицій, що підвищить ефективність контролю за транскордонним рухом капіталу без підміни національних повноважень.

Перспективним напрямом подальших досліджень видається більш детальний аналіз інших елементів інституційного механізму регулювання свободи руху капіталу в ЄС, а також дослідження практики взаємодії між загальними інституціями та спеціалізованими органами ЄС у сфері регулювання свободи руху капіталу, у тому числі в контексті інтеграційних процесів України.

Література

1. Commission staff working document on the movement of capital and the freedom of payments. Brussels, 28.2.2020 SWD(2020) 39 final/2. 49 p. URL: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2020-03/2020-capital-market-monitoring-analysis_en.pdf (дата звернення: 08.02.2026).
2. Стрілець Б. В. Інституційний механізм регулювання інвестиційної діяльності в Європейському Союзі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: «Юридичні науки». 2016. Вип. 6. Т. 3. С. 158–162.
3. Basedow J. The European Union's international investment policy. Explaining intensifying Member State cooperation in international investment regulation. PhD thesis. The London School of Economics and Political Science (LSE), 2014. 376 p.
4. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 403 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3c32722f-0136-4d8f-a03e-bf70d16349> (дата звернення: 02.02.2026).
5. December infringements package: key decisions. Dec 16, 2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_24_6006 (дата звернення: 08.02.2026).
6. November infringements package: key decisions. Nov 21, 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_25_2481 (дата звернення: 08.02.2026).
7. Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 4 October 2018 – European Commission v French Republic (Case C-416/17). URL: https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/affair?sort=AFF_NUM-DESC&searchTerm=%22C-416%2F17%22&publishedId=C-416%2F17&lang=EN (дата звернення: 10.02.2026).
8. Judgment of the Court (Sixth Chamber) of 12 April 2018 — European Commission v Kingdom of Belgium (Case C-110/17). URL: https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/affair?lang=en&sort=AFF_NUM-DESC&searchTerm=%22C-110%2F17%22&publishedId=C-110%2F17 (дата звернення: 10.02.2026).
9. Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. *Official Journal of the European Union*. L 79I. 21.3.2019. P. 1–14. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/452/oj/eng> (дата звернення: 10.02.2026).
10. Foreign direct investment screening continues to boost EU economic security. Directorate-General for Trade and Economic Security. Brussels, 14 October 2025. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/news/foreign-direct-investment-screening-continues-boost-eu-economic-security-2025-10-14_en (дата звернення: 08.02.2026).
11. Investment screening. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/investment-screening_en (дата звернення: 10.02.2026).
12. de Kok J. Investment Screening in the EU: From Liberalisation to the State of Exception. *Journal of World Investment and Trade*. Advance online publication. 2025. URL: <https://doi.org/10.1163/22119000-12340387> (дата звернення: 10.02.2026).
13. Commission Recommendation 2025/63 of 15 January 2025 on reviewing outbound investments in technology areas critical for the economic security of the Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202500063 (дата звернення: 10.02.2026).
14. Farmer S., Karaman I. Kotamäki J. EU Calls On Member States to Review Outbound

Investments in Critical Technologies. January 20, 2025. URL: <https://www.globaltradeandsanctionslaw.com/eu-call-to-review-outbound-investments/> (дата звернення: 10.02.2026).

15. Joint Communication to the European Parliament, the European Council and The Council On 'European Economic Security Strategy', JOIN/2023/20 final, 20 Jun. 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023JC0020> (дата звернення: 10.02.2026).

16. Chair's Welcome Words About the Committee on Economic and Monetary Affairs (ECON). URL: <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/econ/about> (дата звернення: 10.02.2026).

17. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 12 December 2006 (reference for a preliminary ruling from the High Court of Justice of England and Wales, Chancery Division, United Kingdom) - Test Claimants in the FII Group Litigation v Commissioners of Inland Revenue (Case C-446/04). URL: https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/affair?lang=EN&sort=AFF_NUM-DESC&searchTerm=%22C-446%2F04%22&publishedId=C-446%2F04 (дата звернення: 10.02.2026).

18. EIB Group Corporate Governance Report 2024. URL: <https://www.eib.org/en/publications/20250044-eib-group-corporate-governance-report-2024> (дата звернення: 10.02.2026).

19. Ukraine and EIB discuss implementation of EUR 2 billion recovery projects. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukraina-ta-ievropayskyi-investytsiyni-bank-eib-obhovoryly-vprovadzhennia-proiektiv-vidnovlennia-na-2-mlrd-ievro> (дата звернення: 10.02.2026).

20. Investment Projects: Ukraine and the EIB Signed an Agreement Under the JASPERS Program. URL: <https://news.112.ua/en/investicijni-proekti-ukraina-ta-eib-pidpisali-ugodu-v-mezah-programi-jaspers-56684> (дата звернення: 10.02.2026).

21. Стрілець Б. В. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Європейському Союзі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2020. 238 с.

22. Regulation (EU) №1095/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Securities and Markets Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision. *Official Journal of the European Union*. L 331. 15.12.2010. P. 84–119. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32010R1095> (дата звернення: 10.02.2026).

23. Moloney N. Reform or Revolution? The Financial Crisis, EU Financial Markets Law and the European Securities and Markets Authority. *The International and Comparative Law Quarterly*. 2011. Vol. 60. №. 2. P. 521–533.

24. Benson V., Adamyk B., Chinnaswamy A., Adamyk O. Harmonising cryptocurrency regulation in Europe: opportunities for preventing illicit transactions. *European Journal of Law and Economics*. 04 March 2024. URL: <https://trace-illicit-money-flows.eu/wp-content/uploads/2024/03/Harmonising-cryptocurrency-regulation-in-Europe-opportunities-for-preventing-illicit-transactions.pdf> (дата звернення: 10.02.2026).

25. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. *Official Journal of the European Union*. L 150. 9.6.2023. P. 40–205. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng> (дата звернення: 10.02.2026).

26. EU crypto regulation MiCA comes fully into force. URL: <https://www.globalgovernmentfintech.com/eu-crypto-regulation-mica-fully-into-force/> (дата звернення: 10.02.2026).

27. European regulation has impact on crypto assets. URL: <https://www.pwc.nl/en/insights-and-publications/services-and-industries/financial-sector/european-regulation-has-huge-impact-on-crypto-assets.html> (дата звернення: 10.02.2026).

28. Crypto assets: Market structures and EU relevance. ESMA Report on Trends, Risks and Vulnerabilities Risk Analysis. European Securities and Markets Authority. Paris, 2024.

URL: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2024-04/ESMA50-524821-3153_risk_article_crypto_assets_market_structures_and_eu_relevance.pdf (дата звернення: 10.02.2026).

29. Regulation (EU) № 1094/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Insurance and Occupational Pensions Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/79/EC. *Official Journal of the European Union*. L 331. 15.12.2010. P. 48–83. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010R1094> (дата звернення: 10.02.2026).

30. Regulation (EU) No 1092/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on European Union macro-prudential oversight of the financial system and establishing a European Systemic Risk Board. *Official Journal of the European Union*. L 331. 15.12.2010. P. 1–11. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32010R1092> (дата звернення: 10.02.2026).

31. European Systemic Risk Board. URL: <https://www.afs-bund.de/afs/EN/International-Bodies/European-Systemic-Risk-Board/european-systemic-risk-board.html> (дата звернення: 10.02.2026).

32. The General Board of the European Systemic Risk Board held its 56th regular meeting on 28 November 2024. URL: <https://www.banque-france.fr/en/press-release/general-board-european-systemic-risk-board-held-its-56th-regular-meeting-28-november-2024> (дата звернення: 10.02.2026).

33. Outcomes of the 60th General Board meeting of the European Systemic Risk Board – 20 November 2025. URL: <https://www.banque-france.fr/en/press-release/outcomes-60th-general-board-meeting-european-systemic-risk-board-20-november-2025> (дата звернення: 10.02.2026).

34. Regulation (EU) 2024/1620 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 establishing the Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism and amending

Regulations (EU) No 1093/2010, (EU) No 1094/2010 and (EU) No 1095/2010. *Official Journal of the European Union*. L, 2024/1620. 19.6.2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1620/oj/eng> (дата звернення: 10.02.2026).

35. Di Benedetto F. A European Committee on Foreign Investment? SSRN. December 4, 2017. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3082725 (дата звернення: 10.02.2026).

36. Moran T. H. Can Europe “Be Open But Not Stupid” on Foreign Acquisitions by China? March 27, 2017. URL: <https://www.piie.com/blogs/trade-and-investment-policy-watch/can-europe-be-open-not-stupid-foreign-acquisitions-china> (дата звернення: 10.02.2026).

37. European Parliament resolution of 23 May 2012 on EU and China: Unbalanced Trade? (2010/2301(INI)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2012-0218_EN.html (дата звернення: 10.02.2026).

38. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive. *Official Journal of the European Union*. L 173. 12.06.2014. P. 349–496. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/65/oj/eng> (дата звернення: 02.02.2026).

Strilets B. V.

e-mail: strilets.bohdan@vnu.edu.ua
+380993826554

Lypii Ye. A.,

e-mail: yevheniia.lypii@pdau.edu.ua

Kalian O. S.,

e-mail: oleksandr.kalian@pdau.edu.ua

INSTITUTIONAL MECHANISM FOR REGULATING FREE MOVEMENT OF CAPITAL IN THE EUROPEAN UNION

The study examines the peculiarities of the functioning of the institutional mechanism for regulating the free movement of capital in the European Union (hereinafter referred to as the EU). The relevance of the study is determined by the need for a comprehensive analysis of this mechanism in the context of new geopolitical and economic challenges.

The methodological basis of the study is a systematic analysis of international treaties, EU legal acts, scientific works of domestic and foreign researchers, and the practices of EU institutions. A formal legal method was used to determine the legal status of institutions, and a structural-functional method was used to reveal their interaction, etc.

A definition of the institutional mechanism for regulating the free movement of capital is proposed as a complex of interacting EU institutions and other bodies whose functional activities are aimed at regulatory control and ensuring the stability of capital movements both within the EU and in relations with third countries.

The structure of the institutional mechanism for free capital movement in the EU is revealed. It has been established that its components include both general EU institutions (the European Commission, the Court of Justice of the EU, the European Council, the European Parliament, the Council of the EU, the European Central Bank) and

other bodies whose legal status is defined by primary and/or secondary law.

The priority goal of EU institutions and bodies in regulating the free movement of capital in the current environment is to protect capital and investments from current threats related to the escalation of geopolitical tensions, the development of sensitive technologies (semiconductors, artificial intelligence, quantum computing), the spread of crypto assets, money laundering risks and cyber attacks.

The feasibility of creating a specialised permanent body (the European Committee on Foreign Investment) to screen foreign investments at the EU level is additionally motivated. The results are of practical importance for improving the legal regulation of the free movement of capital in Ukraine in the context of intensified European integration.

Keywords: free movement of capital, investments, EU institutions, artificial intelligence, crypto assets, EU law, Court of Justice of the EU.